

KELENDERİS KENTİNDE BULUNAN BİR İSKELETTE SAPTANAN OTİTİS MEDIA OLGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

The analysis of a skeleton with otitis media found in the remains of Kelenderis Antique City

Işın GÜNAY¹, Hacer Yaşar TEKE², Yaşar BİLGE², Erksin GÜLEÇ¹

Günay I, Teke HY, Bilge Y, Güleç E. Kelenderis kentinde bulunan bir iskelette saptanan otitis media olgusunun değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni, 2007; 12(1):32-35

ÖZET

İskelette, kimlik teşhisinin bir parçası olarak patolojik durumların değerlendirilmesi önemlidir. Bu olgu sunumundaki amacımız; iskelet üzerinde kimlik tespiti niyetiyle cinsiyet, boy ve yaş değerlendirmeleri için kullanılan normal kriterlerin yetersizliği ve eksikliği sonrası başvurulabilecek kemik anomalilerinin, farklılıklarının kemik hastalıklarının değerlendirilmesi ile alternatif yolların bulunduğu dair bir örnek oluşturmaktır. Olgumuz Kelenderis Antik Kentinde yapılan arkeolojik kazı çalışmaları sırasında ele geçirilen iskeletlerden M52 envanter numaralı genç erişkin bireyde kafatasındaki lezyonun incelenmesini içermektedir. Olgunun yaş tayini sutura ve diş analizi ile yapılmıştır. Olgu otitis media olması o toplumdaki bireysel bir farklılık olarak kimlik teşhisinde kullanılabilir. Ayrıca ölüm sebebi olarak, tedavisiz otitis medianın sonucunda ortaya çıkan beyin absesi, menenjit gibi komplikasyon düşünülebilir.

Anahtar kelimeler: Kimlik teşhisi, ölüm sebebi, otitis media, Kelenderis, paleopatoloji

SUMMARY

Pathological conditions are important as a part of identification process in skeleton. The aim of this study, although age, sex, sex and height are used for identification that can be inadequate, there are alternative ways for identification process, such as bone fractures, anomalies and differences. Our case is a young adult was found in archeologic excavating in Kelenderis Antic City with M52 inventory and we investigated the lesion located in its cranium. Age estimation was done with sutura

and teeth analysis. The case suffered from otitis media and it can be used in identification process, this is because this condition is difference in his society. Moreover, the cause of death could be some complications, such as brain abscesses or meningitis due to untreated otitis media.

Key words: Identification, cause of death, otitis media, Kelenderis, paleopathology

GİRİŞ

Kimlik teşhisinin, tanınmayan bir kimsenin diğer şahıslardan ayırt edilmesine yarayan ve vücudun muayenesi ile elde edilen bilgilerden yararlanarak yapılan bir işlem olduğu belirtilmektedir (1). İnsana ait az veya çok iskeletleşmiş kalıntılarda kimlik teşhisi amacıyla yaş tespiti için sıklıkla epifiz incelenmesi, suturaların kapanmasının anlamlılığı ve pelvis kemiklerinin incelenmesinden yararlanır. Cinsiyet tayini için de genelde kafatasından ve pelvik kemiklerden yardım alınır. Ayrıca bazı patolojik durumların değerlendirilmesi de kimlik teşhisine yardımcı olmaktadır (2-4).

İskeletten kimlik teşhisinde önemli olan yaş, cinsiyet, boy gibi kriterlerin tahminini gerçekleştirecek yeterli materyal bulunmadığında ne yapılabilir sorusundan yola çıkarak hazırlanmış olduğumuz çalışmada, birey için ayırt edici olabilecek bir patolojik vaka "otitis media" değerlendirilmiştir. Otitis media çocukluk çağının sık görülen

¹ Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Ankara

² Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara

hastalıklarından birisidir. İstatistikler üç yaşına kadar olan çocukların üçte ikisinin en az bir kere otitis media geçirdiğini göstermektedir. Üst solunum yolu enfeksiyonunu birkaç kere geçiren çocuklarda otitis media daha sık görülür (5,6). Soğuk algınlığı durumlarında, sinüzitlerde, boğaz enfeksiyonlarında veya bazı alerjik durumlar sonucunda östaki borusu çeperlerinde ödem olduğunda östaki borusu kapanır ve orta kulak içinde, bakterilerle bulaşmış sıvı kalır. Böylece mikropların daha çabuk üreyebileceği kapalı bir ortam oluşur ve akut otitis media gelişmiş olur (6-8). Bazen bu sıvı kulakta haftalar ve hatta aylar boyu kalabilir. Bu durum kronik otitis media olarak adlandırılır (6,7). Eğer kulak zarında önceden bir delik mevcutsa, enfeksiyon orta kulağa dış kulak yolu aracılığıyla da ulaşabilir. Ayrıca travma sebebiyle meydana gelen kulak zarı yırtılmalarından sonra orta kulak iltihabı görülmesi de mümkündür. Otitis media tedavi edilmezse, mastoid kemiğinde mastoidid adı verilen iltihaba sebep olabilir. Ayrıca pis kokulu bol akıntı ile seyreden kulak iltihabları kalıcı işitme kayıpları, menenjit ve beyin apsesi gibi durumlara neden olabilir (6,9).

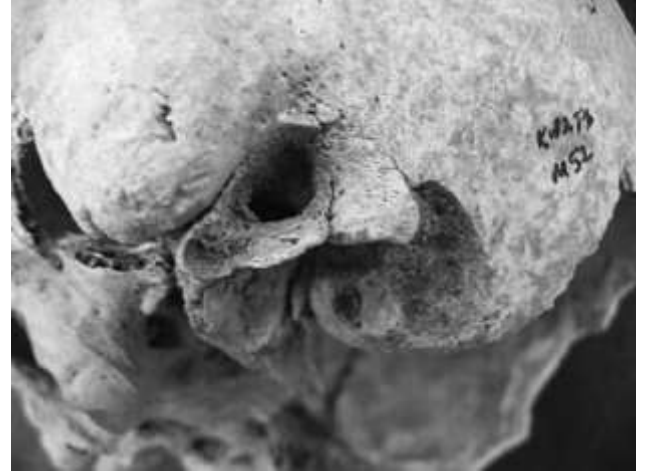
Bu olgu sunumundaki amacımız; iskelet üzerinde kimlik tespiti amacıyla yaş, boy ve cinsiyet hesapları için kullanılan kriterlerin yetersizliği ve eksikliği sonrası başvurulabilecek alternatif yollara (örneğin bazı hastalıklar, şahıstaki kemik anomalileri, varyasyonlar) bir örnek oluşturmaktır.

OLGU

Dağlık Klıkya Bölgesinin önemli bir liman kenti olan Kelenderis'in kalıntıları, Silifke'nin (Seleukeia) yaklaşık 80 km batısında, Anamur'un (Anemurium) 50 km doğusunda, bugünkü Aydıncık ilçesindedir. Kelenderis Antik Kenti'nin tiyatro alanında 2001-2002 yıllarında Selçuk Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmaları sonucunda 84 bireye ait iskelet ele geçirilmiştir. Olgu, Kelenderis Antik Kentinde yapılan arkeolojik kazı çalışmaları sırasında ele geçirilen iskeletlerden M52 envanter numaralı genç erişkin bireyin kafatasındaki lezyonun incelenmesini içermektedir. M52 envanter numaralı bireyin kalıntıları kafatası ve maksilla parçalarından ibaret olduğundan yaş ve cinsiyet tespiti sıkıntılı olmuştur. Cinsiyeti tespit edilememiş olgunun yaş tayini sutura ve diş analizi ile yapılmıştır (10).

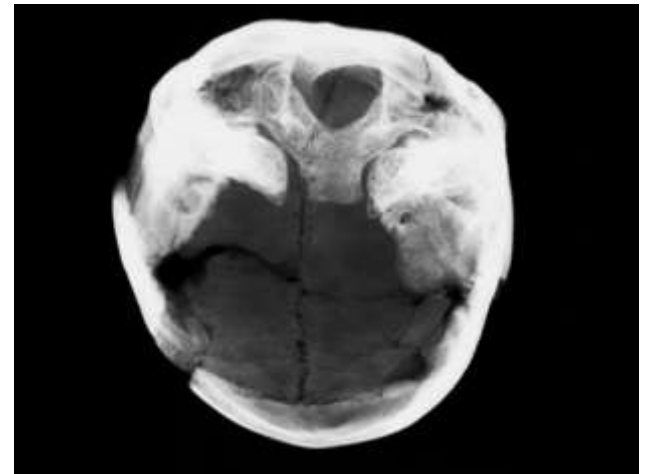
M52 envanter numaralı genç erişkin bireye ait olan kafatasının sağ temporal kemikte dış kulak yolunun yaklaşık 1 cm alt arka kısmından başlayıp yarım ay şeklinde

uzanan, mastoid bölgesinde yerleşmiş olan ve fissura tympanomastoidea'ya kadar olan alanın tümüyle erode olduğu izlendi (Resim 1). Ayrıca dış kulak deliğinin üst

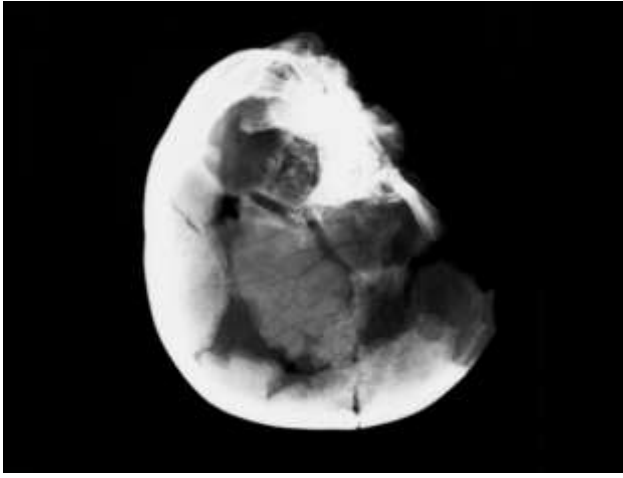

Resim 1. Kafatasında sağ tarafta meatus akustikus eksternusun altında kemik yapıda litik lezyon görünümü izlenmektedir.

kısımında daha fazla belirgin olmakla beraber çevresel yayılan noktasal tarzda kemiğe ait iltihabi bulgular belirlendi. Bu lezyonlara kronik otitis medianın yol açabileceği düşünülerek orta kulak değerlendirilmesi için radyolojik tetkik istendi. Kafatasına çektilen röntgen filminde solda temporal bölgede mastoid hücre havalanması izlendi. Sağda mastoid hücre havalanması izlenmemekte olup bu lokalizasyonda temporal kemiğin kortikal devamlılığı, eroziv değişikliklere sekonder olarak izlenmedi (Resim 2,3). Bu durum nedeniyle kronik otitten ziyade olguda akut otit gelişmiş olabileceği düşünüldü.

Resim 2. Kafa tabanında kafa tası iskeletinin radyolojik görünümü: Solda temporal bölgede mastoid hücre havalanması izlenmekle beraber sağda mastoid hücre havalanması izlenmemektedir.

Resim 3. Schüller grafisi tekniğiyle çekilen kafatası filminde sağda temporal kemiğin kortikal devamlılığı eroziv değişikliklere sekonder olarak izlenmemektedir.

Tablo 1. Anadolu'da otitis media örnekleri

Buluntu					
Yeri	Dönemi	Araştırmacı	Yıl	Cinsiyet	Yaş
Çayönü	Neolitik	Özbek	1988	E	?
Çayönü	Neolitik	Özbek	1988	E	?
Çayönü					
Aşıklı Höyük	Neolitik	Özbek	1988	K	?
Körtik Tepe	Neolitik	Özbek	1998	E	55
Körtik Tepe	Neolitik	Özbek	2005	K	gençerişkin

TARTIŞMA

İnsan iskeleti ve bozulmuş insan kalıntıları üzerindeki çalışmalara multidisipliner yaklaşımların büyük kazançlar sağladığı bir gerçektir. Bu olguda da antropolog, adli tıp uzmanı ve radyoloji işbirliği, gerçeklerin aydınlanmasında bir referans olmuştur. İncelediğimiz otitis media olgusuna benzer örnekler nadir de olsa Anadolu'da tespit edilmiştir (10). Neolitik döneme tarihlendirilen Çayönü toplumunda birçok bireyde ve yine Neolitik döneme tarihlendirilen Aşıklı Höyük ve Körtik Tepe toplumlarında birer bireyde otitis media olgusu saptanmıştır (11,12) (Tablo 1).

Dünya geneline bakıldığında Hindistan'da, Eskimolar'da ve Avustralya Aborjinleri'nde yapılan çalışmalarda otitis medianın çok yüksek oranlarda görüldüğü saptanmıştır (5,13). Amerikan siyah ve beyazlarında ise oranın düşük olduğu görülmektedir (8). Bazı araştırmacılar Hindistan'da ve Eskimolar'da orta kulak iltihabının bu kadar yaygın olmasını düşük sosyo-ekonomik koşullara bağlamaktadırlar. Diğer araştırmacılar ise otitis media

görülme sıklığı ile iklim, genetik, genel sağlık durumu ve toplum nüfusunun çok olması arasında ilişki olduğunu; otitis media'nın "fakir adam" hastalığı olmadığını söylemektedirler (8,13).

1970'lerden bu yana sanayi toplumlarında, otitis media görülme sıklığının azaldığı iddia edilmektedir. Bu azalmanın muhtemel nedenleri arasında, tıbbi tedaviler, genel olarak sağlık durumunun ve sosyal koşulların iyi olması, hastalığa etken olan enfeksiyonların etki güçlerinin azaltmaları ve bunlara karşı antibiyotik tedavilerinin geliştirilmesi sayılmaktadır (13). Geçmişte yapılan çalışmalarda otitis media; akut labyrinthitis, akut mastoiditis, intrakraniyal lezyonlarla karıştırılmıştır. İsrail'de 1974-1983 yılları arasında bir çalışmada akut otitis media'nın, hala akut mastoiditis lezyonu ile rahatlıkla karıştırıldığı görülmüştür (8,13).

Mısırdaki (Moodie 1931), Arizona'da (Titcher ve ark.), Tennessee'de (Dowd 1989), Kuzey ve Güney Dakota'da (Greeg, Steele ve Halzhueter 1965) ele geçen arkeolojik materyallerde tespit edilmiş otitis media vakaları rapor edilmiştir. Gregg ve arkadaşları (1965), Güney Dakota'da 417 temporal kemik üzerinde yaptıkları çalışmada %47 oranında pneumatizationun değişmişliğini tespit etmişlerdir (13,14).

Otitis media'yı çıplak gözle tespit etmek her zaman mümkün olmayabilir. Benitez (1985), temporal kemiği söküp yerinden çıkararak kemikten aldığı kesitte histolojik bir analiz gerçekleştirmiş ve genç erişkin bir Mısırlı otitis media'yı gözlemiştir (8,13).

Smith ve Wood Jones (1910), bir Nubian mumyasındaki mastoidin postero-superiorundaki sinüzit akıntısını tespit etmişlerdir. Gregg ve Steele (1982) radyolojik çalışmalarında otitis media'yı yaşayan Amerikan yerlilerinde ve Amerikan yerlilerine ait kafataslarında karşılaştırmışlardır. İnceledikleri bireylerin yarısından fazlasının otitis media'dan etkilendiğini görmüşlerdir. Ayrıca, inceledikleri kafataslarından Pre-Columbian döneme ait olanlarında otitis mediaya, 1492'den sonraya ait olanlara göre, daha az rastlandığını da tespit etmişlerdir (8,13,15).

Mays ve Holts 2006 tarihli çalışmalarında, Wharram Percy ve Quarrington yerleşim bölgelerinden seçtikleri iki iskelete ait kafatasları üzerindeki kulak rahatsızlıklarını incelerken çekti oldukları röntgen filmlerinden yararlanarak otitis media olgusunu tartışmışlardır (16).

Olgumuz olan M52 envanter numaralı otitis media'lı bireyimiz bu paleopatolojik lezyonu ile ait olduğu top-

lumun diğer bireylerinden ayrılmaktadır. Bu tür bir bireysel farklılık kimlik teşhisinde kullanılabilir. Ayrıca, tedavisiz otitis media sonucunda ortaya çıkan mastoidit, menenjit, ensefalit gibi komplikasyonlar nedeniyle bireyin ölümünün gerçekleşmiş olabileceği düşünülebilir.

Sonuç olarak, insan iskeleti veya kalıntıları üzerindeki kimliklendirme çalışmalarında yaş tayini ve cinsiyet tespitinin yanı sıra paleopatolojik bulguların da kimlik teşhisi ve ölüm nedeninin saptanmasında önemli olduğu unutulmamalıdır. Herhangi bir adli bilim çalışmasında olduğu gibi adli antropolojik çalışmalarda da multidisipliner yaklaşımların sağlayacağı faydalar göz ardı edilmemelidir.

Teşekkür

Radyoloji raporu için Dr. Semra Duran'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Bilge Y. Adli Tıp. Üç Bilek Matbaası Ankara, 2005:11-18.
2. Çöloğlu S, İşcan MY. Adli Osteoloji. İstanbul Üniversitesi Rektörlük Yayınları No: 4150, Adli Tıp Enstitüsü Yayınları No : 1. İstanbul, 1998:57-128.
3. Bass WM. Human Osteology. 3rd ed. Columbia, Special Publication No. 2 of the Missouri Archaeological Society 1987:12-28.
4. Byers SN. Introduction to Forensic Anthropology A Textbook. Allyn and Bacon Press U.S.A 2002:171-210.
5. Behrman RE, Kliegman RM. Essentials of Pediatrics. 2nd ed. Nobel Tıp Kitabevleri İstanbul, 1994:320-321.
6. Hall S, Colman B. Kulak Burun Boğaz Hastalıkları, (Çev : Cevanşir, B), 11. Baskı, Güven Kitabevi Yayınları İstanbul, 1978:261-298.
7. Kumar V, Cotran RS, Robbinson SL. Temel Patoloji, (Çev. Edt : Çevikbaş U), 7th ed. Nobel Tıp Kitabevleri İstanbul, 2000:307-322.
8. Aufderheide C, Rodriguez-Martin C. The Cambridge Encyclopedia of Human Paleopathology. Cambridge University Press U.K, 1998:253-254.
9. Oxenham MF, Thuy NK, Cuong NL. Skeletal evidence for the emergence of infectious disease in Bronze and Iron Age Northern Vietnam. Am J Phys Anthropol 2005;126:359-376.
10. Günay I. Mersin-Kelenderis (19. yy) Toplumunun Sağlık Sorunları. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 2005.
11. Özbek M. Çayönü'nde İnsan. Arkeoloji ve Sanat Yayınları İstanbul, 2004:33.
12. Özbek M. Körtik Tepe'de İnsan Sağlığı. 20. Arkeometri Sonuçları Toplantısı Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi Ankara, 2005:44.
13. Owsley DW, Jantz LJ. Skeletal Biology in the Great Plains. Smithsonian Institution Washington and Londra, 1994:131-147.
14. Gregg JB, Steele JP, Holzhueter A. Roentgenographic Evaluation of Temporal Bones from South Dakota Indian Burials, Am J Phys Anthropol 1965;23(1):51-61.
15. Gregg JB, Steele JP. Mastoid development in ancient and modern populations. American Medical Association, 1982;248:459-464.
16. Mays S, Holts M. Palaeo-otology of Cholesteatoma. Int J Osteoarcheol 2006;16:1-15.

İletişim

Doç.Dr.Yaşar BİLGE

A.Ü. Tıp Fakültesi

Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara

E-posta: Yasar.Bilge@medicine.ankara.edu.tr